

képessé teszi arra, hogy a magyar — akár hazai, akár magyarországi — szakbibliográfiát, dokumentációt megértsék és használják. Constantin Daicoviciu akadémikus ezt a magyar nyelvtudást a román forráskutató történész-utánpótlástól kérte, de az igény bizonyára szélesebb, nem is szólva arról, hogy magyar szakszókincs ismeretében mennyivel közvetlenebbé válik bárki számára a magyar dolgozókkal való közvetlen érintkezés.

A nyelvművelés nem öncélú. Nem magáért a nyelvért, nem annak szép hangzásáért van. A nyelvművelésnek a közművelődésben van döntő szerepe. Ha jól tudunk románul, otthonosan mozgunk az egész országban, s ha magyar anyanyelvünket szakmailag is műveljük, betölthetjük az értelmiség népszolgálatát: továbbadhatjuk szóban és írásban tudásunkat mindenkinek, aki a szülői házban magyarul kezdett fogalmazni, gondolkodni. Műszaki értelmiségre van szükségünk, hogy egész nemzetiségünk felemelkedhessen az ország fejlődési színvonalára, együtt a román néppel; s hogy ez a műszaki értelmiség elvégezhesse nevelő feladatát munkás és paraszt tömegeink közt, anyanyelvünknek az otthon ösztönös nyelvi adományától a népdal és népmese fogékonnyá tevő hatásán, irodalom és általános műveltség gyakorlatán át el kell jutnia a korszerű szaknyelvűség és szakírásbeliség teljességéhez.

Ez az anyanyelvi tökély különben hasznos és nélkülözhetetlen alap a román nyelv és minden más nyelv kifogástalan megismeréséhez is. A nyelvek elsajátíthatóságának legbensőbb törvénye ez.

Balogh Edgár

A ROMÁN–MAGYAR–NÉMET MŰSZAKI KISSZÓTÁR MARGÓJÁRA

A Kriterion Kiadó kezdeményezésére 1971-ben megindult az első hazai háromnyelvű műszaki szótár szerkesztési munkája, és a szótár 1972-ben minden valószínűség szerint meg is fog jelenni. Ez a kezdeményezés nem a szótárírásban jelent határkövet — 1963-ban már kiadtak egy hatnyelvű, mérnöki szintű műszaki nagyszótárt, amelynek negyedik nyelve a német és hatodik nyelve a magyar volt —, hanem a megváltozott nemzetiségpolitikai felfogás frontján. Ez a szótár nem egyszerű műszaki könyvkiadási ügy, hanem közügy, a hazai magyar és német technikusok jogos igényeinek és az ezzel párhuzamos általános országos érdeknek szövetségéből született közügy. Mert nyilvánvaló, hogy az együttélő magyar és német nemzetiség szakmunkásai, mesterei és technikusai, akik románul tanulták a műszaki tudományokat, hátrányos helyzetbe kerültek román társaikkal szemben. Mindkét fél érdeke, hogy ezeket a hátrányokat kiküszöböljük — nem beszélve a szocialista társadalom magától értetődő, alapvető, kulturális és nemzetiségi jogi felfogásáról, amely az anyanyelven való oktatást jogosnak és szükségesnek ismeri el.

Melyek ezek a hátrányok? Hatoljunk a dolgok gyökeréig, és tekintsünk el attól a siralmas zsargontól, amelyet a mai magyar és német szakmunkás és tech-

nikus a gyárakban és irodákban használ, amikor magyar és német mondatokba román főnevek és igék kicsavart hangzású, magyarul és németül ragozott szóképződményeit zsúfolja bele. A „gyökér” — a fogalom és a kifejezés szigorú logikai összetartozásának problémája. Ha a fogalom és a kifejezés fontos viszonyát a kifejezés pontatlanságával, pongyolaságával és lapos körülírással összezavarjuk, akkor fogalomzavar keletkezik, és a mondanivaló, a gondolat ködös, félreérthető, zavaros formában jut dolgozótól dolgozóig. A termelés szocialista rendjének pedig nincs nagyobb ellensége, mint a zűrzavar. A technika nem szépirodalom, nem tűr egyéni definíciókat, elnevezéseket, hangvételt, mert nemzeti és nemzetközi szabványok serege követeli a kifejezések pontos alkalmazását. Ma a szocialista államok szabványosítási intézetei a technika majdnem minden területén rendkívül részletes szabványokat dolgoztak ki, amelyek már valóságos kötetekre menő kompendiumok. Hogy a románok, magyarok, németek, oroszok, bolgárok, csehek és lengyelek pontosan megérthessék egymást, azt ma a KGST hétnyelvű kiadványai teszik lehetővé.

Vegyünk egy látványos példát. A *kétprofilos görbüléshiba tűrése* (fogaskerekekről van szó) románul: *toleranța variației distanței de măsurat dintre axe la rotirea cu un dinte*, németül pedig: *Toleranz des Zweiflankenwalzsprungs*. Itt nem használ semmiféle egyéni fordítókészség. Ez a három kifejezés, és csak ez felel meg egymásnak. A hazai magyar és német technikusknak tehát anyanyelvén tanult fogalmi definíciót kell kapnia, és meg kell tanulnia annak pontos, szabványos megfelelőjét románul. A román és magyar technikusknak pedig igen ajánlatos, sőt nélkülözhetetlen, hogy egy világnyelven, jelen esetben németül is rendelkezésére álljon a fogalom pontos kifejezése.

De ezen a szemponton túlmenően, a műszaki haladás megköveteli a folytonos továbbképzést. Nem képzelhető el, hogy a romániai magyar és német nemzetiség saját anyanyelvű műszaki könyvkiadása (már ez is megindult) tematikában és terjedelemben versenyezni tudjon a Magyar Népköztársaság, valamint az NDK és az NSZK műszaki könyvkiadásával. Vagyis a magyar és német nyelvű hazai műszaki önképzés vagy továbbképzés a jövőben is forrásul használja az említett országok műszaki könyvkiadását, tehát ismernie kell az ott használatos szabványos műszaki kifejezéseket.

A fogalmi tisztaság és zavarosság fájdalmas problémájára egyéni tapasztalomból is rávilágíthatok. Tízéves műegyetemi tanári pályafutásom alatt sokszor tapasztaltam, hogy a munkáshallgatóság magyar nyelvű középiskolát nem végzett tagjai milyen küzdelmet folytattak és milyen buktatókon estek át a fogalmazás nehézségei miatt.

A szótárszerkesztés műhelytitkaiból csupán annyit, hogy ez a kisszótár nem terjed ki az egész műszaki nyelvre, hanem csak meghatározott tartományokra, úgymint: gépszerkesztés és gépgyártás, elektrotechnika (távközlés nem), járműtechnika, mezőgazdasági mechanika, textiltechnika, faipari, építési, út- és vasútépítési és élelmiszeripari technika. A hangsúly a géptanon van. Alaptudományokkal nem foglalkozunk. A háromtagú szerkesztőkollektíva (Bíró András, Killmann Viktor és Rohonyi Vilmos) előtt az a súlyos feladat állt, hogy szűkre szabott keretek közé — kb. 400 lap — beszűföljön 5500—6000 román címszónak megfelelő háromnyelvű részt és folytatásképpen magyar és német szómutatót, amelynek alapján a szótár magyar—német, magyar—román, német—magyar és német—román viszonylatban is használható lesz, tehát tulajdonképpen hat kétnyelvű szótárt helyettesít. Ami a vele szemben támasztható teljességi igényt illeti, legyen szabad hivatkoznom arra, hogy a teljes nemzetközi szókinccs az idézett tartományokban is kb. 25 000—30 000 címszót ölel fel. Nyilvánvaló, hogy ezért az alapkifejezések „bokrosításában“

nem lehetett messzire menni, nem is szólva a magyar és német nyelv rengeteg szinonimájáról, amelyek számát csökkenteni kellett, hogy a szómutató ne lépje túl a rendelkezésre álló kereteket.

Az első kiadás után le kell majd vonni a második kiadás bővítésére és javítására vonatkozó következtetéseket.

Rohonyi Vilmos

EGY MŰSZAKI FORDÍTÓ NAPLÓJÁBÓL

— Tehát föl vesszük egyhónapi próbaidőre. Aztán majd meglátjuk. Jelentkezék lent a személyzeti osztályon, holnap reggel pedig találkozunk. Rendben? Ott a sarokban, az az asztal a magáé...

Ezzel a traktorüzem főkonstruktőre már el is búcsúzott. Másnapról én voltam az osztály „próbaidős” műszaki fordítója. Az egyhónapos próbaidőből végül két esztendő lett.

Első reggel, amikor elfoglaltam helyemet a sarokasztalnál, úgy éreztem magam, mint a parasztgúnyás ember az osztályonfelüli étteremben. Hogyan is kerültem én ide? Persze, beajánlottak: tudok angolul, németül, magyarul, van akadémiai fordítói bizonylatom, „értek” a műszaki dolgokhoz (?); s mivel éppen szükség volt fordítóra, én lettem most a „szakértő” ezen a téren.

Kezdetben volt a tanulás. Próbafordításaim (azóta csaknem másfél évtized telt el) valahol elkallódtak, de mintha ma is emlékezném: bizony eléggé gyatrán sikerültek. Hogyan is sikerülhettek volna jobban, amikor eddig csak Keats Hyperionjával vagy Heine rövid dalaival foglalkoztam, most pedig a bütyköstengely felületi edzésével és a furat—löket arány eszményi meghatározásával kellett megbirkóznom? S mi köze van a keresztrímnek a dugattyúgyűrű kopásához? A disztichonnak a forgatónyomatékhoz?

Önbizalom és kitartás — hajtogattam akkor magamban a Coué-módszer híveinek csökönyösségével. Majd meglátjuk. Egyelőre szaporán forgattam a világ különböző tájairól érkező folyóiratokat (Mechanical Engineering, SAE Journal, VDI-Nachrichten...), szabványokat, műszaki könyveket.

Lapozgattam volna szótárakat is, de hát az ötvenes évek végén még ez volt a helyzet: ha nehezebb angol szöveg akadt, akkor először megnéztem a moszkvai kiadású, kitűnő angol—orosz szótárban a megfelelő kifejezés fordítását, majd megkerestem az ugyancsak kiválóan használható hazai kiadású orosz—román szótárban az illető kifejezés román változatát. De nemegyszer volt olyan példa, amikor a sor így bővült: német—angol, angol—orosz, orosz—román. Ekképpen jutottam el például a *Zahnraduntersetzungstriebe*től a *reductor cu angrenaje* kifejezéshez (ami magyarul: *fogaskerékátvitel-csökkentő*).

Egyet már kezdetben jól megtanultam: a műszaki fordító munkáját nagymértékben segíti az a tény, hogy a legtöbb világnyelvben sok az olyan nemzetközi szó, amelyet kölcsönzéssel egymástól átvettek, vagyis szinte azonos alakban sze-